

ÍGY ÉLTÜNK

Revoltpróza

HARKAI VASSÉVA

Fiaimnak, Hunornak és Ákosnak

AZ EPIKUS PROLÓGJA

J. V. a távolsági buszban. Távol mostani önmagától. Távol a kezdeménytől, mely testében fogant, s a kanyarokban émelyegteti. Távol minden érzelmi köteléktől. Csak Julisunk, nagyanyja, akihez mindig vissza lehet térni. Olcsó füzetes regényeket olvasni a nyári fűben, gyorsan összeütni valamit ebédre, a főzést ott egye meg a fene. De erről csak ők ketten tudjanak. A derűs ég, mely rájuk borul.

Julisunk matuzsálemi korával bölcsen az esendő korosztályok felett. Lapátgyár utcai házának gangját akárha bölcsek kövével kövezték volna ki. A magas lépcső már eleve megállásra, tiszteletadásra késztet. Mély lélegzetvételtre legalább, miként a másfél embermagasságnyi kiskapu. A végtelen magasságú polgári szobák. Metafizikai méretek. Ha a mennyezet szögletében meglebben egy-egy pókháló, akár Isten szakálla lengene.

Isten pedig tűnődve simít végig szakállán. Kivált oly esti órákban, mint a tegnapi. Amikor Julisunk a sokat megélt özvegyek minden élettapasztalatát s J. V. iránt táplált érzelmeinek teljes fegyverzetét bevetve meghozza a mindent feloldó döntést. Elmégy és elveteted. Lelki szemei előtt minden bizonnyal egyszülött leánya, J. V. anyja, kit bár ne hozott volna a világra. Kiköpött Dohonyi-fajta, semmirekellő, semmittevő, hasznavehetetlen perszóna. Nem épp érzékeny anyainak mondható tűnődések a magas polgári szoba mennyezete alatt.

J. V. a buszban megsemmisülten s mégis reménykedőn. Ami útnak indult, nem végleges. A jármű ablakán át beleng az ég. Kora nyári kánikulában hullámszik az út, s vele, külön törvény szerint, J. V. gyomra, egész bensője. Benne az életnek indult kezdemény, mely nem végleges.

Hogyan lett a kiköpött Dohonyi lányból kétgyerekes anya. Kész talány. Vagy talán mégsem. A természet pontos rendjével magyarázandó, a természetével, mely teszi a magáét, miközben nyár, ősz, tél, bennük régi nyarak, ősök, telek. J. V. anyja, a valamikori tizenhat éves menyecske. A kiskapuban az arra menő legényekkel kokettál. Az újdonsült férj ugyanazon kiskapu mögött csupa fül és méreg. Félig gyereklány nejének kétértelmű megjegyzései, odamondogatásai. Legények kurjongatása. Két hatalmas pofon, majd a csontos térd is kétszer odabillen a nej többsoros szoknya által fedett ülepéhez. Nem sokra rá mindez már múlt, emlék. A Dohonyi lány immár özvegyen. Mily könnyedén választja szét két kétségbeesetten üvöltő leánygyermekét. J. V. a nagynénihez, majd nagyanyjához kerül, nővére anyjánál marad. Feldolgozatlan élmények az útvésztkben. Ilyen családot ne. Pedig az öreglányok teszik, amit tenniük kell. Édesszülőt megszegényítő szeretettel fogadják J. V.-t. A gyermektelen nagynéni a mi lányunknak nevezi mindenki előtt. Ha kell, mezítláb szalad a patikába, mert így gyorsabb, ha kell, kicsípve ül a táncterem sarkában mint gardedám. A nagynéni, Margitunk mint gardedám. Holott világéletében egyetlen agyonnyűtt ruhában. Reggelik a parasztkocsin. Indulunk, hékás, s a férj befog. Ujjak rendje az elzsírosodott ancúg ölében. Két ujj között a bicska, a másik két ujj között szalonna, a marokban a kenyér. Egy falat, egy zökkenés a kátyús úton. S évek múltán a hihetetlen jelenés. Margitunk pazar ünneplő brokát-ruhában. A valamikori esküvői ruha feketére festett változata. Ha nem koporsóban, immár kisimult arccal, azt mondhatnánk: milyen sudár.

Majd Julisunk. J. V. már dolgozik, nagyanyja eladja faluszéli házát, s a kisvárosba költözik. Mindig J. V. közelében. Évek múltán is, ami a pillanatnyi jelen. Ott legyen a nagy döntések meghozatalakor.

J. V. az állomás melletti park padján, dolgavégezetlenül. Feltörő étvágyával s könnyeivel küszködik. A zsebkendője egyadta víz. Valahogyan helyre kell jönnie önmagával. A kezdemény életben maradt. Útban a gyerek? Égi jel. Minő gyermekszerető szent csődület. Bizottság vagy mi a fene. Villogó férfitekintetek. Fehér köpenyben elrendelt jövő. A kezdemény valahol mélyen, benn áramlik, imbolyog. A csoda tudja, mit fog még művelni a kocsonyás folyadékban.

Így valahogy születtünk. Mindezt tetézi, hogy még csak nem is fiúnak. Fogatos szán várt ránk s egy bibliai név. Mert Julisunk tette, amit tennie kell. Szaladt az anyakönyvvezetőhöz. S ki tudja, honnan, mi módon fogadta a szánt. Azon vitték haza J. V.-t a szülőotthonból az immár megszületett kezdeménnyel. Szikrázó januári tél. Puhán suhanó szán-talpak a frissen hullott, kiadós havon.

Parányi érzékeny testecske. Julisunk kérges kezével hozzá sem mer érni. J. V.-nek kell fürdetnie. Erőtlenül, nagy megerőltetéssel. Julisunkban megfog az utóbb nem épp okosnak minősülő haditerv. Elhívják J. V. anyját, segítsen a gyerek körüli teendőkhöz. Végére is majdnem egy emberöltővel fiatalabb. Julisunk majd mos, főz, vasal.

Jön a Dohonyi lány. Tele panasszal a téli utazás fáradalmi miatt, zúgolódva, zsörtölődve. Így megszülni ezt a gyereket. Túrni kellett volna, egy asszonynak az a sorsa. (Lásd kiskapujelenet.) Itt se kiságy, se férj, se apa. S ez a gyerek is, ilyen kicsit még nem is látott. Csak sír, elmegy a maradék kis ereje is. Meghal ez, nem életrevaló. Bezzeg a Margit lánya. Úgy aludt, alig tudták, hogy van egyáltalán. Semmi baj nem volt vele, erős, egészséges. Nem olyan, mint ez itt. Mindez elég ahhoz, hogy Julisunk meghozza a helyesbítő döntést. Kiadja a Dohonyi lány útját. J. V. anyja másnap az első busszal dolgvégezetlenül, de vérig sértve, hazautazik.

A téli nap zenitben a Lapátgyár utcai ház felett. Vakító fehérség, az ablak alatt elmenők csikorgó léptei. Mintha állna az idő. A magas mennyezetű polgári szobában az életre kelt kezdemény rendezi a maga kis színjátékait. Nem szopik, éjjel éhesen-vörösen ordít, súlyban viszszaesik. J. V. kétségbeesett. Már szívesen gondolja, milyen furcsa érzés kézbe vennie. A kezdemény ellenjátékai. Kint idegenek léptei a téli csendben. Akkor valaki megáll. Bentről hallani ide-oda topogását. Léptek a magas lépcsőfokokon. S egyszerre a férj Julisunk magas mennyezetű polgári szobájának legközepén. Matematikai aranyközép. Benne a dolgok sűrűjében. Julisunk a hátsó szobában talál magának foglalatosságot. Ez már nem az ő ügye. A nagyszobában sokatmondó csend és zavar. A férj, aki apa, J. V. s az életre kelt kezdemény. Ebből lesz a család. Immár másutt, a városszéli házban. Az özvegy kovácsné, mama kifogástalan főztje. Tökéletes rend s tisztaság.

Apa szögletesen, sután tartja kezében pólyás gyereket. Az életre kelt kezdemény sír, eltorzul az arca. Akkora, mint egy macska, mondja apa. J. V. zavarban. Egyszerre régi s mégis új környezet. Csendek, amelyek sokat mondanak. A megszólalások utáni elhallgatás.

Így gyarapodtunk. Isten pedig szakállát simogatva trónolt a mennyezet alatt, s újabb eshetőségeken törte okos fejét.

1.

Például azon, hogy csípőficamunk lesz.

Egyelőre még mit sem sejtve, gyanútlanul levegőzünk nena meggyfájának zölden rezgő lombozata alatt. Jön a darázs, jön, megszagol, dörmög, s a vadrózsára száll. A mérges rózsza meghajol. Képlékeny kora nyári délután. Őszre már gipszbe merevített csípővel. Mariska néni speciális piros nadrágot horgol, amelyet begipszelt lábunkra lehet húzni. Anyával Újvidékre. Ellenőrzés, morózus szakorvosi tekintetek. Nem sokat törődünk velük. Kacéran, minden női bájunkat bevetve barátkozunk a fiatal ápolófiúval. Utazás. Szép a világ. A fák visszafelé szaladnak, így jutunk haza.

Hosszú tél s áradó tavasz a Kray-park fái alatt. Mindennél forróbb nyár. Befő a lábunk a vastag pakolásba. Anya biciklipumpával levegőz-teti a bőrünk. Újabb újvidéki út. Szálloda. A portás előzékeny, megmelegítetteti a konyhán tejünket. Keleti kényelem. Másnap gipszfűrész, derús döbbenet. A gipszréteg alól kincsek potyognak. Gyöngyszem, gyufaszál, inggomb, száraz kenyérgalacsinok.

Szabadok vagyunk. Lábbal nemcsak rúgni lehet, rá is lehet állni. Emlékezetünk itt elhomályosul. Valahogyan megtanultunk négy, majd két lábon járni. Áll a világ, mi pedig haladunk.

Már nagyok vagyunk. Megmásszuk a padlást, s fenn, a forró porban, apa valamikori ósdi babakocsija s Gizike nagynénénk gyermekmankói között rálelünk a levágott gipszpáncélra. Mozdulatlanságra ítéltetésünk kellékei.

Anya évekig meséli, hogyan vitt bennünket Újvidékre kézben a dögnehéz gipszpakolással. Kemény dió vagyunk. Közben olvastunk a csípőficam kiváltó okairól. Nem megfelelő táplálkozás, a has elszorítása, túlzott idegesség a terhesség ideje alatt. Legyünk vagy ne legyünk. Ilyesvalamit mond majd később egy amatőr színész a poros topolyai színpadon.

A képernyőn Gabi Seifert merész kúrjei. Dupla és tripla axel. Biztos landolás. Látod, kislányom, ennek ér valamit az élete, mondja apa. Így nőttünk.

2.

Közben nyarak, ősök, telek. A kút előtt, a virágágyak közötti járdán megfagyott a víz. Tenyérynyi jégen próbálgatjuk Gabi Seifert manírjait. Nem megy a fordulás. Nekifutunk, akkor sem megy. Isten szórakozottan másfelé tekint.

Isten egyébként is inkognitóban. Apa pártülésre jár. Amikor a bajmoki sógor ugyanoda, a Dohonyi lány azt mondja: konferencia. A szó után mély lélegzet, jelentőségteljes, ünnepélyes hallgatás. Anya túlórázik. Mama, az özvegy kovácsné ilyenkor zavartalanul siratja megboldogult férjét és Gizike leányát, s előveszi a Bibliát.

Kint szürke, fagyos délután. A hidegtől piros az orrunk, kezünkbe áll a hideg, a havas-jeges nadrág hűti a fenekünk. A Dohonyi lányéknál ilyenkor, ha télen vendégségben vagyunk náluk, felültetnek bennünket a mángorlóra, s erővel nagybugyit ráncigálnak ránk. Két felnőtt rendben elbír velünk.

Mama, az özvegy kovácsné mormolása. Miért olvassa mindig ugyanazt. Az olvasóval jó lenne játszani. Mama fél, hogy elszakad, s a gyöngyök szétperegnek, anya azt mondja, tedd le, apa azt: maga is megint, édesanyám. Most csend, csak mormogás. A Kossuth rádió Budapest is hallgat. A félhomályban szentek szenderegnek. Mama ágya felett Jézus báránycákkal, a másik ágy felett Szűz Mária. Bal karján kisded, jobbát intón felemeli. Odaállunk a tükör alá, s miközben a képet nézzük, mi is megkíséreljük ugyanezt. Egyik kezünkben kisded, a másik mutatóujját intóleg emeljük fel. Közben a tükörben ellenőrizzük mozdulataink hitelességét. Arcunk távolba sugárzó és komoly legyen. A mutatóujj a szigor, a kisded enyhület. Később el lehet ringatni a Singer varrógépfedélben. Mozdulatgyakorlás, ha nem megy, újrakezdeni. Mama feltéskint a Bibliából. Megver az Úristen, ha bolondozol vele. Ezt vártuk. Hát hol van, mutasd meg. Te láttad? Ott fönny felhők, nap vagy hold, fölötte levegő. A repülőtől úgyis elijedne. Méghogy ő tartja a magasban. Vérig menő dulakodásunk. Apa megjön a pártülésről, békít. Maga is megint, édesanyám.

Így zajlott eszmei neveltetésünk. Isten, inkognitóban, elfordítja okos fejét.

3.

Még mindig tél, sok hosszú délután. Délelőtt pedig egyedül a kombi-nált bútoros nagyszobában. Mama főz, ránk se hederít. Mély magunkba fordulások, a képzelet színjátékai. Nézőtér, s mi a porondon. Szerepek, jelmezek cseréje. Isten nem hisz a szemének. Különben semmi gond velünk, kívülről mindez nem látható, senki sem beavatott.

Kint hó, jég, kocsinyomokba fagyott vizek. Jeget törünk a boltos kisfiával, aki szőke, s egy fejjel alacsonyabb nálunk. Akarod-e, hogy védjelek? Lekicsinylő női tekintetünk. Az önkéntes testőrnek torkán akad a szó.

Kossuth rádió Budapest, a pontos idő tizenkét óra, s hozzá az ebéd illata. Kettő után jön apa, anya. Munkahelyi témák, fontoskodások. Mindig feszültek, idegesek. Nyáron az asztalnál ez a szöveg: Egyél paradicsomot, mert paralízises leszél. Hosszú éveken át a paradicsom s a paralízis egy és ugyanaz.

De most tél, fehér, titokzatos. Az egymásra hányt hókupacoktól a túoldal gyalogosainak csak a fejét látjuk. Sorban billegő kalapok. A hő, mint tollpárna, köröttünk. Mély álmok s képzelet.

December második fele. Jeles napok. Szent János, Viktória, Éva egymás után. Mi nem tartjuk a névnapokat. Szentek nevére oda sem figyelünk. Csak épp összegyűl a társaság, tombol mama konyhaművésze. Sült pulyka vagy disznótoros, vendégség késő éjjelig. A végén már alig bírjuk, aludni küldenek bennünket. Elmarad a mese. Anya máskor énekel is. Nincs hallása, de megteszi. Jobb híján most is gyorsan belefog valamilyen dalba, minél előbb legyünk túl rajta. Hangosabban énekel, mondjuk kajánul. Elégedetlenek vagyunk.

Máshol jobb vendégségben, több mindent szabad. A fiúkkal a szobák között futkosunk, az asztal alatt csíptetőt rakunk a vendégek nadrágjára, szoknyájára. Klára néni formás lábán mindig megakad kislánytekintetünk. Apa és anya méltatlankodását elnyeli a hangzavar, tehetetlenek. Türelmetlenség, indulunk. Betelt a pohár, mondja apa. Keresztapa óriási gömböt akaszt le a fenyőről. Óvatosan cipeljük hazáig a csúszós úton.

Nekünk nincs karácsonyfánk, csak műfenyőnk. Karácsony előtt nem ildomos fáért menni a fatelepre, csak újév előtt, amikor már elfogyott. De se baj, ez legalább örökös, épp olyan, mintha élne. Újév után dobozba csomagoljuk, s várunk háromszázötven napot.

Múló idő, s benne voltunk, vagyunk, mint bárki más. Olykor mi is éppen mások. Így éltünk. Valaki néz ránk fentről, s amit lát, merő zavar.

4.

Nyári lepkeruhában a végeérhetetlen lépcsősoron egy képen. Anya azt mondja: Zágráb. Felőlünk bármely más város is lehetne, erre nem emlékezünk. Mint egy erőszakosan életünkbe toluló emlék. Még ennél is több: dokumentált realitás. Holott nem tudunk ottani önmagunkról, az emlék jogtalan. Fotográfíák, amelyek nem-tudott létünkre utalnak. Zágráb, Kray-park, pannóniai birtok, vármakett. Apával a padon. Apa félrefordítja fejét, szélesen mosolyog. Fehér harisnyás lábunk a levegőben kalimpál. Látod, itt még aranyos kislány voltál.

Minden ellenünkre van. Nem kívánunk elégedetten vigyorgó babaarcokat, mindent elfogadó, barátságos mosolyt. Kezünkben labda, ha azt ad kezünkbe a Foto Rind. Szétnyitható fényképalbum, a világgal való kényszerű egyetértésünk dokumentuma.

Valaki bölcsen bólogat felettünk, s mi felé küldjük akkori énünk minden hátramaradt dacát.

5.

Kiábrándítóan soványak vagyunk. Ha nem vigyázol, menet közben összegabalyodik a lábad, mondja apa. A gyermekorvos összevonja sötét szemöldökét. Itt csak a levegőváltozás segít.

Gondos Vöröskereszt-aktivisták döntenek sorsunk felett. Makarska mellé küldenek bennünket üdülni. Miközben a szükséges bizonylatokat gyűjtjük, anya megígéri, biztosan nem visznek el bennünket nélküle.

Egy hét után egy szál magunkban s a szőke testőrjelölttel szorongunk a vonaton. A szélrózsa minden irányából idegen arcok, tekintetek. Sírás és szipogás. Saját csendünk mélyén nagyokat nyelünk.

Promajna. Metafizikai léthuzat. Amerikai segélyből épült csinos barakkok, szobánkban óriási Miki-egerek. Éjjel, ha ránk ereszkedik a sötétség, vigasztalanul egyedül vagyunk.

Anya látogatása. A lucfenyőkkel szegélyezett erdei úton nyári ruhájának ismerős foltjai. Eszeveszetten rohanunk felé, mégsem tudunk neki mit mondani. Hogyan elmondani. Szőke testőrjelöltünk szénája rendben, hajnalban kel, nedves fésűvel friss választékot ír hajába, s füttyörészve várja a reggelit. Biztosan nekünk is jó itt, gondolja anya.

Marika néni kedves nevelőnő. Megtanít bennünket egyedül fogat mosni, meg sok minden másra, amire itteni új életünkben szükség mutatkozik.

Az erdei mohától bőrküütést kapunk. Szobafogság, az összes óriásbáb a miénk, mégis oly reménytelenül egyedül vagyunk.

Csoportkép. Marika néni bársony mosolya. Soványabbnál soványabb felsült lábak és karok. Divatjamúlt, lötyögő fürdőruhák. Kollektív vigyor. Testőrünk társaságában, hosszúnadrágra húzott skót kockás szoknyában pózolunk két lucfenyő előtt. Elragadóak vagyunk.

Képek, melyeket túléltünk. S aki fentről alátekint, elégedett lehet velünk.

6.

Apa kórházban. Látogatóba megyünk. A kórteremben csíkos pizza-mában ismeretlenek. Közöttük apa ugyanúgy. Tranzistoros rádiót vizsgálunk neki, szeretnénk üzembe helyezni, nem lehet. Délutáni szieszta, most csendben kell lennünk. Apa jelentőségteljesen meséli, dr. Radojković azt mondta, uram, nem bújhat ki a bőrből, hát legyen türelmes. Ezen anyával sokatmondóan eltűnődnek.

A kórház az egyetemi város peremén. Látni az ablakpárkányspájkokat. Környes-körül szemét. Volt itt valamilyen egyetemista lázadás, mondja apa. Joghurtok, üvegek repültek az ablakokból.

Émelygünk a furcsa kórházzsagtól. Apa hangja, mintha egy kút mélyéről beszélne. Szédülünk, sápadtak vagyunk. Most már tudsz írni, íráj majd nekem levelet. Rajzolj is, tudod, hogy azt szeretem. Sűrű levélváltás, kitérő párbeszéd. Téli erdő, vastag, kék hótakaró az etetón. Őzek és nyulak járulnak elé. Kislányom, te is le tudod rajzolni a havas tájat, miért kopírozol?

Majd apa itthon. Dr. Radojković azt üzente nekünk, apának olyan nyugalomra van szüksége, hogy még a légy se szálljon. Ez nehéz lesz, legyenek nélkül is nehéz. A három egybenyló szobán például este sikoltva futunk át, ha kell, mert félünk a sötétől.

Majdnem a régi rend. Korán reggel kenyérért s újságért megyünk, pedig szeretünk sokáig aludni. Délután beteglátogatók, furcsa részletek. Hallgatózunk, de az egészségből alig értünk valamit. Zoli bácsi sokáig tartja apa hátán s mellén a szívhallgatót, ilyenkor csendben kell maradnunk. Apa viccel üti el a dolgot, mama sír. Maga is megint, édesanyám.

7.

Tavasszal már kirándulunk. Vámos bácsi az útvezető, ő ért az autókhoz, s az utat is jobban ismeri. Mi is ott ülünk velük Dundikával, mögöttünk a Fíció anyával és apával. Ha hátranézünk, láthatjuk szigorú arcukat. Egy felelősségteljes vezető és utasa. Vámos bácsi mindezt könnyedén teszi, s közben élő bedekker is. Látjátok, gyermekeim, a Fruška gora szép nyúlványait? Körültekintünk Dundikával, sehol egy fia nyúl.

De előkerül az abrakostarisznya, óriásszendvicsek, szörp, banán. Ebben jobban otthon vagyunk. Repül a banánhéj, ki tudja, hol áll meg. Az ablakon át szalvétá, szívószál, alufólia. Tíz perc múlva kis- és nagydog. Hányingerünk van a kanyarokban. Így sohasem érünk oda, mondja apa. Vagy eszünk, vagy utazunk.

A hegy hegy, az erdő erdő. Ezt ismerjük, jó itt nekünk. Dundikával patakot is találunk. Erdei virágot szedünk, de apa ránk szól, óvatosságra int bennünket. Mi lenne, ha mindenki ágat törne, virágot tarolna. Megrögzött felderítőetika. Hogy cserkész is volt, arról hallgatni kell. Mama megőrizte a cserkészfelszerelést, s mi a padláson rátaláltunk. Ebből lett nagy bonyodalom. Mama nem érti, mit miért kell tagadni, mivégre titkolózni. Mi sem, de mi nem számítunk. A faragott bottal s a cserkészjelvénnel tudtunk volna mihez kezdeni. Miként a kombinált szekrény fiókjából előbányászott, revolver alakú öngyújtóval is. Minek ilyen vacakságokkal játszani. Rongyok, üvegcsék, kacatok, amott meg anyi játék.

Az erdő, a kirándulás megteszi a magáét. Unokanővérünk felháborodva meséli otthon, hogy apa fején is virágkoszorú. Felnőtthöz nem méltó felelőtlenséggel mosolyog a fényképezőgép lencséjébe. A természet minden halandót kigyenlítő, nagy szárnya alatt.

Most ugyan mit szólna Julisunk, ha látná a díszes társaságot? Ha nála vagyunk, fél liter hajolajat önt fejünkre, tincseket formáz hajunkból, bodorít. Kész maskara vagyunk. A dicséretet azonban nem tudja elviselni. Milyen szép göndör hajú kislány, mondják az utcabéliek. Szép, szép, de apja, anyja komonista. Minden apelláta fölösleges, laposakat pislogunk.

Isten mintha mit sem hallana. Végül is szabályosan megkeresztelt s elveszejtett hívők vagyunk.

8.

A nyaralások. Crikvenica. Ismerőseink sáttortáborban vannak, mi lakásban lakunk. A földszinten, mert apa nem bírja a lépcsőket. Mélyeket lélegzik a sétány délszaki fái alatt. Fűszeres levegő, hullámok lágy locsogása. Ápolt strand, tisztaság, homok és só a testeken.

A sáttortábor korán ébred. Mire kiérünk, Dundikáéknál már áll a bál. Marcella nénit gyűrűben körülállják. Húsztojásos rántotta rottyog reggelire, s a sült szalonna illata mindenkit megvadít.

Hazafelé menet több vargabetűt teszünk. A Vršičre alig tudunk felkapaszkodni. Egy nagy felhőben vagyunk. Vámos bácsinak kell átvennie a kormányt. Bohinjban sűrű, nedves levegő, apa nehezen lélegzik, a tó is ellenszenvesen hideg, gyorsan továbbmegyünk. Senjben az erős széllel küszködünk, apa azt mondja, téglát kell kötni a lábunkra, nehogy elfújjon bennünket a szél.

Indulunk haza. A poros, száraz levegő otthonossága. Forró és eseménytelen napok. Kánikula, mondja Dogi bácsi két vicceselés között. Apa fürdőgatyában serteperfél egy végeérhetetlen nyárban.

9.

Misi bácsiéknál olykor napokig. Ott is alszunk, külön szobában, ami csak a miénk, s mivel nekünk otthon nincs, birtokba vesszük a fürdőszobát.

Misi bácsi kereskedelmi utazó. Sorra látogatja a nehézfémgyárakat. Nála isszuk az első Coca-Colát. Egy egész kisüveggel a miénk. Azért nem kell mindet egyszerre meginni, mondja apa.

Télen, ha mögénk ül, a mi szánkónk siklik legmesszebbre a meredek lejtőn. Mindenki őt hívja potyautasnak. Pedig hógolyóval sömrörsre dörzsöli az arcunk, ledönti a magunk építette hőembert, s helyette épít egy hatalmasat. A járványkórház dombját úgy nevezi, hogy ispita. Ispita, kórház, ispotály. A szabadkai lesz a végzete. Visszérsebéz műti közlekedési szerencsétlenségben szerzett fejsebét. Belgrádi születésű házi-orvosa a fővárosba viteti. Már késő. Apa a parkolóba áll, feltör belőle a sírás, nem tud vezetni. Kislányzokogásunk kijózanítja, megembereli magát. Anya arca egyadta rángás.

Hiányok, melyeket nem tudunk megélni. Valamily űr feszül bennünk, talán a gyomrunkban, s amire gondolunk, nem fogható. Csak az üres,

csendbe fordult lakás. Egy hang kiveszett belőle, valahol fennakadt. Taktikus légy, mondja Misi bácsi. S valaki más, később: Légy fegyelmeztet!

Feltekintünk, mintha valaki bennünket figyelne, még ha tagadja is. Erre nincs magyarázata.

10.

Születésnapjaink. Hosszas, körülményes készülődések. Masnis leánykoszorú. Ha a formaságokon túl vagyunk, hagynak bennünket játszani. Nagy, szenvedélyes játékok a mély egyedüllétek után. Torta, rajta csavart dióscukor. Ha behozzák, körülálljuk, zavarban vagyunk. Most mi vagyunk a célpont. Hol az ünnepelt, kérdezi anya, s ez e-ket erőltetett merevséggel, szokatlanul nyíltan ejti. Nem szeretünk ünnepeltek lenni. A felnőttek mindenfélét mondanak nekünk az idő múlásáról, gyors felnövésünkről. Fényképezőgép villanópora a későre forduló délutánban. Elégedettségtől sugárzó arcok. No, házikisasszony, mondja anya. Szögletesen feszegünk a hölgykoszorúban, nagy zavarunkban valamit még le fogunk lökni, valami még ki fog lötyyenni, ahogyan ismerjük magunkat. S akkor jön mama mindig jogos arany szabálya. Egy nagy taslit neki, látod, hogy milyen ügyetlen.

Késő este van, mire a vendégek elmennek. Apa a jóleső beszélgetések utóízeit ízlelgeti. Anya kimerült. Most jobb nem szólni hozzá, mert akkor elősorolja az napi összes hibánkat. Akárhogyan vigyázunk is, valami mindig félresikerül. Közönyösen siklik tekintetünk a leszállított áru münépdalhanglemez piros rózsás borítóján. Dundika ajándéka. A rózsalugas futtatta ablakból egészséges menyecske kacér mosolya szegeződik unott arcunkra.

Így lettünk minden évben egy évvel idősebbek, miközben valaki elégedetten bólogatott fejünk felett.

11.

Életünkben először Budapesten. Az ámulástól alig jutunk lélegzethez. Megrohanjuk a könyv- és hanglemezüzleteket. Apa méltatlankodik. Mit mondunk majd a határon. Nekünk ott meg sem szabad nyikkannunk, ha bármit kérdeznek is tőlünk, semmit nem tudunk. Megdicsérnek

bennünket, milyen jól tudunk magyarul. Apától megkérdezik, hogyan érzi magát az anyaországban. Emiatt újra méltatlankodik.

Mások is ámulnak. Anya másfél kiló karajt vesz a hentesüzletben. A félkilós csoki s a vinjak elsőprő sikere. Bors, Vegeta és zacskós kakasleves.

Metró, troli és villamos. Most a Duna alatt vág át a metró, mondja Laci bácsi. Mindjárt láthatod a halakat is, mondja anya, s félreérthetetlen vigyorral nyugtázza, hogy ösztönösen a metró ablakára tekintünk. Erős kanyarok, rángatás, a trolin majdnem egy idős hölgy ölébe zuhanunk. Pesti kisasszony, mondja anya, erősebben kapaszkodj.

Mindennek ellenére a Duna, a rakodópart alsó köve s hidak, hidak megmásíthatatlan élménye. Halászbástya, János-hegy. Váci utca és Városliget. A Hősök terén ijedten tekintünk a fölénk magasodó robusztus szobrokra. Szépművészeti Múzeum, Nemzeti Galéria. Jóleső városi zúgásra ébredő reggelek. A levegő is keményebb, érdekesebb. Maga az éles jelenvalóság. Otthon, a kisvárosban nincs ilyen. Valahogyan megsejtjük: későbbi útnak indulásaink örökös, végzetes célpontja készülöben.

12.

Julisunk a Lapátgyár utcai házban. Egész nap a kapuban vár ránk. Az sem enyhít a dolgokon, hogy hetente többször felkarikázunk hozzá. Magatehetetlen magány. Télen madzaggal húzza maga után a szeneszsákot. Éjszakákon át gondolkodik. Egy reggelen polgári házának magas ablakában meghirdeti: ez a ház eladó.

Hozzánk költöztetjük. A mi szobánkban lakik, s egyikünk sem elégedett. Minket a görbebot s az ébren szunyókálás irritál, őt zajos jelenlétünk zavarja múlt élete emlékeinek lajstromában. Tehetetlen dühvel s a hét évtizednyi korkülönség szakadékát még mélyebbre ásva méregetjük egymást.

Ha anyáék barátai jönnek, gyerekeikkel vérmesen bömböltetjük a lemezjátszót. Mama unja többízben előadott meséit, miszerint az ipam nyersen ütötte fel a tojást, úgy itta ki a tartalmát frissiben, még az ólban. Rekonstruálhatatlan műltdarabok. Akárha meg sem történtek volna. Apát zavarja, hogy tévénezés közben cukorkáspapírt gyürkél a zsebében, s nem kötik le figyelmét a filmsorozatok. Julisunkat sérti, hogy apa délelőttönként autóba ül, s nem őt szórakoztatja. Megoldhatatlan elmentétek sora.

Egy délután egyedül hagyjuk otthon, s míg távol vagyunk, garmadával hordja a túrós rétest az éléskamrából. Mama kíméletlenül leleplező tekintete. Rongypokrócának csíkjain halomban a rétespusztítás árulkodó nyomai.

Julisunk a garázsba költözik. Ott vannak bútorai. Apa le-fel járkál, anya a könnyeit nyeli. Makacs gordiuszi csomó.

Apa beülteti az autóba, s lányához, a Dohonyi lányhoz viszi. Szüntelen civódások, a kölcsönös gyűlölet évek hosszú során át lerakódott rétegeinek felszaggatása.

Julisunk elindul világnak. Nagynénénk az egészségház várótermében akad rá hosszas, kétségbeesett keresgélés után. Gyerekembernek kijáró feddés, fejmosás.

Hozzánk nem szól, ha meglátogatjuk. Apával örök harag, anyának tömönatokban ad semleges válaszokat. Mi pedig nem tudunk mit kérdezni, mit mondani. Mintha nem is mi ettük volna meg vele egy ültő helyünkben a piacról hozott friss érett túrót. Mintha nem is neki vittük volna a tortalapot a bajsai cukrásztól. Mintha nem nála tapogattuk volna titokban a szenteltvízes üveg zöld nyálkás falát. Mintha valaki más.

Éveken át tartó lelkiismeret-furdalásunk. Odabújni hozzá, csontos, kényelmetlen ölébe ülni, s gyerekragaszkodásunk kivédhetetlen kedvességével újrahódítani.

Durva köveken zötykölődő gyászkocsi. A hánykódó koporsó, mint egy nyughatatlan élet. Van nyughatatlan halál? A temetés utáni toron ízes ételek. Az ital már-már jókedvre derít. Épp hogy csak nem énekelnek. Anyával alig merünk egymásra nézni.

Folyton visszatérő lidérces álmunk. Julisunk bepókhálósodott Lapátgyár utcai szobájában évek óta várja, hogy meglátogassuk.

Isten, akit olykor hangosan szidott, szomorú-megbocsátón tekint alá.

13.

Unokanővérünknek gyereke születik. Elérzékenyülten hajolunk a kiságy fölé. Csupa-kék színek, s egy kék tekintet merőn szemünkbe néz. Még soha nem láttunk fiú újszülöttet.

Néhány évre rá egy kislány. Dohonyi-fajta ez is, mondja Julisunk. A haja, az arcbőre, a tekintete. A Dohonyi lány szívesen sétáltatja, s mivel hetente templomba jár, oda is magával viszi. Miért nincs a Mária lábán hulahopp? Nem fázik? – kérdezi a szentkép alatt. A Dohonyi lányt, ki

most gondos dédszülő szerepében, szüntelen templomba járása okán elnevezi Tempinek. S ebben a névben minden benne van. A kioltódott, tárgyát veszített gyűlölet, Tempi öregkori ellágyulása, esendősége. Több évtizedes késéssel feltörő szülői ösztönök.

Tempi a napos verandán. Saját, csak neki odakészített fonott székében várja anyát. Májusban már napbarnította, felsült arccal s valamily derűs nyugalommal. Mintha nem is a valamikori Dohonyi lány.

Amikor idősebb unokája meghal, összevész Istenével. Így mondja, s ezt nagyon komolyan veszi. A ravatal felett kántálva siratja a fiatal halottat. Miért nem ő következett. Anyával megkövülten állunk, szólni sem tudunk.

Isten zavartan tekint alá. Ő is valamily jóvátételen töri okos fejét.

14.

Apa mind jobban elhatalmasodó légzési zavarai. Dagadt lábbal üli át az éjszakákat, moccanatlanul. Kórházba kell mennie, mondja kezelőorvosa. Nehezen indul útnak. Mélyértelmű, súlyos tekintete, amint a mentőautóból házunkra visszanéz.

Nem veszik fel az intenzív osztályra, ahogyan ígérték neki. Ehhez nem eléggé beteg. Legszívesebben hazajönne, mégis belenyugszik, marad. Mintha értené a dramaturgiát. S anya is, mert sírva jön haza.

Apa elkényeztetett beteg, mondják a szobatársai. Mi az, hogy nem mer egyedül maradni? Szakosításon levő orvos ismerőse nagy türelemmel eteti.

Vasárnapi látogatás, a kórház falain belül a megállt idő. A betegszobában hordozható tévé bömből, sült húсок nehéz illata, zajos látogatók. Minden, csak nem nyugalom. Feszülten állunk apa ágya előtt. Akadozva, erőtlenül, kedvetlenül s furcsán csapongva beszél. Gyors váltásokban vág egyik témából a másikba, oda sem figyel arra, amit mondunk neki. Valamit megsejtünk. Mintha már nem is velünk beszélne. Mint egy reménytelenül magányos monológ. Az ablak felé fordulunk, ne lássa arcunk. Mintha már nem is minket látna. Lenn, a part tisztásán merev kőszarvasok.

Kijárunk sírni a folyosóra. Karcsi bácsi nem hiszi, amire gondolunk. Nagy megdöbbenésünkre anya sem. Nem tudjuk elhinni, hogy nem látja, ami látható, s nem hiszi, amit apa kimond.

Anya két nap múlva halva találja apát. Kihűlt testtel az ágyban, felügyelet nélkül, egyes-egyedül. Betegtársai azt hitték, elaludt. Rohanó kötelességtudó orvosok. Anyát kiküldik.

Ragadós januári sár a sírhant körül. Frissen kiásott sárga földben cuppogunk. Valakik vezetnek bennünket, s mások anyát. Tekintetünkkel keressük tekintetét, de ő másfelé réved. Elmúlt telek s nyarak, melyekben otthonosak voltunk.

15.

Egy nappal a diplomálás előtt. Megüresedett tanári munkahely, az iskolaigazgató telefonál, beszélgetésre hív bennünket.

Az igazgató, helyettese, a szaktanár s a párttitkár a fogadószobában. Reményteljes mosolyok úsznak felénk. Más tannyelvű osztályban kellene osztályfőnöknek lennünk. Előadjuk aggályainkat, szívesebben lemondanánk a felkínált szerepről. Hö-hö, akkor jóval kisebb lesz a fizetésed, nyerít fel az igazgatóhelyettes, s felénk villantja szemüvegét.

Megdöbbenünk, hogy anyát kiábrándítja, hogy diplomálás után nem fogadtuk el a felkínált tanári munkahelyet. Otthon erről apával mindig másmilyen hangon beszéltek. Újságíróskodni sincs kedvünk a helyi újság főszerkesztőjének szárnyai alatt, akit költő ismerősünk gimnáziumi tanár korában kemény kettésekkel zavarászott.

A kisváros kimeríthetetlen lehetőségei. Egyáltalán mit akarunk? S mi lesz velünk? Valaki gondterhelten csóválja felettünk okos fejét.

16.

Végül szakfordítónak szegődünk. Hatéves száműzetésünk kezdete.

Szövegek folynak, egyszerre több csövön. Egy évtized virágnyelve, önmagukba visszatérő piruettek sora. Győzzük a nyelvi fordulatokat.

Kiábrándítjuk munkatársainkat. Főnökünk prófétai kérdése: minek a szótár, ha kész fordítók vagyunk? S miért kell állítmány is az alanyok mellé? De ha már olyan állhatatosak vagyunk, hát legyen.

Gépírókkal csatázunk. Mi az, hogy helyesírás? Ki figyel oda ilyenekre? Besegítünk a gépírásba, így egyszerűbb. Hibát vétünk, s a lakozott körmű titkár nő sűrűn bólogat, miközben a főnök fejünkre olvassa tévedésünk.

Álló idő, a nyár mozdulatlan melege. Nincs munkánk, nagyokat sétálunk, miként a többiek is. Munkatársnőink már napok óta lekvárt főznek otthon, s naponta hozzák a kóstolót. Szellős szellemi üresjáratok, hét-főnként a hétvégén látott filmek újramesélése. A Dinasztia s a szép Brena elsőpró sikere.

Fejbólogatók pártülések, éveken át lemásolt ülésanyagok, nagy előre-haladásokról szóló jelentések. A jövő évben mire összpontosítani. Öt-éves tervek végeérhetetlen időszárnyai. Arra törekedni, hogy. S mindig szilárdan ugyanarra. Elszántan a kikövezett úton.

A túlbuzgó titkárnő idegen átírásban akasztja irodaajtájára újdonsült férjétől frissiben átvett vezetéknevét. Ki gondolná, hogy egy elkövetkező időben az elsők között iszkol el az országból.

Így munkálkodtunk. S hogy mindeközben ki bólogatott bölcsen fejünk felett, meg sem tudnánk mondani.

EPILÓGUS

Már napok óta a jelre várunk, s akkor egy éjszaka valami megmozdul bennünk. Nő, nő, mozog, már magunk is egy terebélyesedő, áramló telihold vagyunk.

Egy hajnalon, mintha kihúzták volna lábunk alól a talajt. Hasító görcsök, s megindul belőlünk egy folyó. Percenként fordul a nap a délutánba. Időérzékünk összevissza zakatol. Csak most ne hagyjanak bennünket magunkra.

Elindul bennünk egy hajó. Tomboló vihar, zátonyok, s egyszerre nyugodt, fényáztatta part. Az ablakon beáramló tavaszi sugárban valószínűtlenül rúgkapál egy ismeretlen kis szervezet. Várják, hogy felsírjon. Mély megkönnyebbülésünk. Úgy érezzük, testünk több darabban, s valóban, mellettünk mintha önmagunk többszörösen kicsinyített mása. Lélegzik, törékeny, hamvas jelenés.

A fürdővíztől iszonyodik, rémülten rúgkapál, de a tetőablakon beáramló fényre élénken figyel. Valaki nézi fentről, és sokáig, csendben mások is.

*

Iszonyú súlyunkkal alig tudunk mozdulni. Késik, akinek jönnie kell. S akkor hirtelen, vad gyorsasággal. Mint aki már ekkor szilárdan tudja,

mit akar. Merő rokonszenves erőszakosság. Gyors karcsapásokkal ki a fényre. S amikor végre kinn, bohócos fintorok.

A fürdővíz jó, mindent kioldó, nagy felengedés. Akár a jeges tónak is nekifutni, mint évekkkel később, csak víz legyen.

Tej, tej és ringatás. Nagy meleg összebújások, s amikor megindul, végeérhetetlen beszéd. Valamilyen túlfokozott jelenlét a többiek között. Bársony ragaszkodás. Szélben szállongó lepkeszárnyak a ruhaszárító kötélén.

*

S mindeközben csendek, amelyek sokat mondanak. A megszólalások utáni elhallgatás. Két kis fej fölött két tekintet összenéz. Így éltünk.

1995. ápr.–május